

Աղեղախուրձին այս ջիլերը, չինուածքին մէջ երբեմն կը ստանան այնպիսի կարեւորութիւն մը, որ ուղղակի դարձանք կը պատճառեն:

Վերը յիշած հեղինակներէս Վիօլէ-լը-Տիւք եւ Օկիւսթ Շուալի, իրենց բոլոր հմտութեամբը ջանացած են բացատրել այս կրկնակ կամարներուն եւ ջիլերուն դոյութեան պատճառները:

Տրուած բացատրութիւնները, որոնք դասական տեսութիւններու կարգն անցած էին, կը ներշնչուին չինութեան կազմական կանոններէն: Այսպէս, Ռոման կրկնակ աղեղը ուրիշ դեր չ'ունենար, եթէ ոչ՝ տալ ատենի կամարին աւելի մեծ տոկոսնութիւն մը: Այս աղեղներով, կ'ըսէ Օկիւսթ Շուալի, կիսա-կամարը մէջ ընդ մէջ գտնուողութեամբ կ'ըլլայ: Գալով Գոթական աղեղախուրձին, անիկա, ըստ դասական բացատրութեան, կը կազմէ չինուածքին կմախքն իսկ:

Եթէ նկատի առնենք Միջին դարու երկրաչափական եւ կշռական դիտու-թիւններու զարգացման աստիճանը, որ կը մնար տակաւին շատ տարրական, մանաւանդ երբ «միջոցի երկրաչափութիւն»ը (géométrie dans l'espace) դեռ գրեթէ անծանօթ էր, ճարտարապետները հնարաւորութիւն չունէին, առանց նախաչէն կմախքի, գծելու միջոցին մէջ՝ աղեղախուրձին խրթին գծադրու-թիւնը: Ուստի, նախ կը շինէին տրամագծային երկու աղեղները, եւ յետոյ անոնց վրայ կը կազմէին խաչաձեւ կամարը (voûte d'arrêt): Այսպէսով ջիլերը կը ձեւաւորէին թէ՛ չինուածքին կմախքը եւ թէ՛ չինութեան պահուէն ալ, կը ծառայէին վեր բռնելու փայտաչէն կաղապարները (cintre): Ասիկէ զատ, միշտ դասական բացատրութեան համեմատ, ջիլերու այս խաչաձեւումը կը կազմէր տեսակ մը «contreventement», որ չինուածքը կը վերածէր անձեւափոխելի դանդուածի մը: Ինչպէս այսօր կ'ընենք, օրինակ, կամուրջներու եւ կամ մեծ սրահներու տանիքներուն չինութեան համար:

Եթէ դասական այս բացատրութիւնները իրաւացի կրնան համարուիլ Լոմ-պարտական դպրոցին ինչ ինչ աղեղախուրձերուն համար — օրինակ՝ Ասթիի Ս. Անասթասը (Asti — Santa Anastasia), չինուած 1091ին, Գօրաի եկեղեցիները 1095ին չինուած, Միլանի Ս. Ամբրոսիոսը, ԺԲ-րդ դարէն, Ատտաի Ռիվօլթան 1100էն, Բաւիայի Ս. Միքայէլը, ԺԲ-րդ դարէն եւայլն⁽²⁾ —, որոնք կը կազմեն Գոթական ոճին առաջին եւ ամէնէն հին աղեղախուրձերը: ԺԱ-րդ դարէն ան-դին չեն անցնիր ամէնէն հինները: Սակայն, այս կազմական բացատրութիւնը չի յարմարիր աւելի վերջը չինուած աղեղախուրձերուն:

Սապուրէ եւ Ապրահամ այս պարագան նկատի առնելով, խորացուցին իրենց քննութիւնները Ռոման եւ Գոթական բազմաթիւ կառուցումներու վրայ, մանաւանդ որ 1914-18ի պատերազմը անոնցմէ բաւականաթիւ չինուածքներ քանդած ըլլալով, լոյսին ձգած էր անոնց կառուցուածքին ներքին ծալքերը:

Այս ֆննդութիւններէն երեւան եկաւ, որ ըլլա՛յ կրկնակ կամարը քէ աղեղա-խուրձէն կազմուած ջիլերը, շինուածքին մէջ ոչ մէկ կազմական (structural) դեր կը կատարէին:

(շարունակելի)

Ս. ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆ
Ճարտարագէտ

(2) Այս կարգէն են նաեւ Ֆրանսական նախնական դպրոցին չինութիւնները:

Ն Ե Ր Կ Ը

Կը դառնա՞ն, կը դառնա՞ն անիւներն երկաթէ,
Կը բանան ակօսներ, կը ձրգեն ծիր կաթին.
Կը հերկեն անդադար. հորիզոնն հեռուն է
Արշալոյս մշտաւառ, գեղեցիկ գալիքին:

Արփագոծ գութաններ, կը պատռե՞ն, կը պատռե՞ն
Հողի սիրտն հեշտացունց մէկ կամփի հրամանով.
Կը շարժին բիրաւոր եղջիրներ ոսկեղէն,
Զերդ կայմեր անսահման՝ փերփրած դէպի ծով:

Միակամ, միաշար, հայրենի ողջ աշխարհ
Կը ծըփայ, կը լեցուի ցնծութեան երագով.
Կանգնած են պերճագոյ ցորեններն հըրածայր
Աչքերու մէջ հեռուն, անխորտակ հաւատքով:

Կը գոչե՞ն, կը գոչե՞ն դաշտէ դաշտ, գիւղէ գիւղ.
Խնդուրեամբ պատարուն, խոնջէնքին յաղթական.
Փըշրելով գրկանքի շղթաներն աներկիւղ
Կը փայլեն դէպի մեծ ոսկեղէն ապագան:

Կը փայլե՞ն, կը փայլե՞ն միշտ նորեկ սահմաններ,
Քամակն է ջրապինդ՝ ֆրոնաքոր գոմէշին.
Հարիւր չէ, հազար չէ, բիրաւոր գութաններ
Կը ցածնան ու կ'ելլեն գորութեամբ միասին:

Կը բուրէ ջերմութիւն, արեգակ կը բուրէ
Ակօսի բուրվառէն տաճարներն երկնքի.
Կը փըշրի հողը պինդ, կարծես սեւ փըրփուր է
Ժայռեղէն կամփի դէմ բախելով կատաղի:

Արտն է ծով բըխարոյր հողածուփ ալիքով,
Սանդըրուած կամ վարսեր, անլուսին գիշերուան.
Արտոյտներ կը լողան, գոհարէ աչքերով.
Կը խայտայ մանակալն հօտաղին երգերով:

Կը բընդա՛յ, կը բընդա՛յ մեր երկիրն հայրենի
Արքընցած դարաւոր իր փունէն մահաբեր.
Գարուններ կը բացուին, բերկրութիւն կը լեցուի
Հիւղին մէջ աղփաթիկ, սըրտին մէջ կարեւոր:

Բանակներ են արդեօք յաղթական գընացով,
Թէ շարքեր կամաւոր կառուցման մեծագոր.
Կը հերկե՞ն, կը հերկե՞ն անխորտակ հաւատքով
Կը փայլե՞ն, կը փայլե՞ն սահմաններ նորանոր:

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

20 Սեպտեմբեր 1938
Ս. Զենոն

